

مکتوب پاشا

ادبی و سیاسی رسالهٔ اسبوعیه در

۳۱ نجی سنه

۱۸ ذی القعدة ۱۳۲۹

پنجشنبه

جزء عدد : ۱۲۰

رشید پاشا حقنده

بچن کون (خاکی) امضاسیله بر مکتوب آلدق . بوذاتک کیم اولدیغنی و خاکی امضاسنک اسم صحیحی و یانام مستعارى اولوب اولدیغنی بیله میز . یالکیز مکتوبنک محتویاتی شایان ایضاح کوردیکمز ایچون اقتضا ایدن جوابی و یرم جکیز . صاحب مکتوب استحقاقنک فوقنده ابدال تلطیفادن صکره وجه آتی اوزره مقصده شروع ایدیور :

« رجال عثمانیه ایچنده صوک زمانلرده الک زیاده بیوکاک گوسترن ، سیاسیون ایچنده اسمی اسکى عثمانلیر ایچون الی الابد افتخار ایله یاد ایدیلرک اولان رشید پاشا اولدیغنه قناعت حاصل ایتشدم . رشید پاشایه دائر هر نروده بر مقاله ، برقره ایتشسم ، مطلقا بولور اوقورم .

« مجموعه کزک ۹۷ نومرولی نسخه سنده سلمان نظیف بکه جوابکیزده تفریق بیوردیغکیز استطرادکیزی سنه لردن بری حافظه مده بر موقع محترم طوتان اوبیوک رشید پاشای عادانا هرچه تنزیل ایدلش مؤخذات ایله محتوی بولدم . نه یالان سویلیه یم خواجهٔ سیاسیکنز اولدیغنی

هرزمان اعتراف بیوردیگز شناسی ، مجموعه اشعارند مدحیه لرله اغرا ایتدیکی رشیدپاشانك
بوقدر غرض آلود مقصد شخصی به خدمت ایتدیکنی بردلو حوصله مه صیغدیرمدم .

« ۱۰۰ نومرولی نسخهك ۶۹۹ نجی صحیفه سنده پوسته پوللرینه نامداران قومك نقش
تصویرلری لزومنده مشاهیر آرمه سنده ، کوپرلی محمد ، قره مصطفی پاشالر صره سنده رشید
پاشاده گوستریلور .

« بنه ۱۱۴ نومروده ویانه سفیری ایکن وفات ایدن سعدالله پاشانك برمکتونی مندرجدرکه
گیزونك بتون مؤخذاتی دلائل منطقیه و قطعیه ایله رد ایدیلور . رشید پاشانك بیوك برجل
سیاسی اولدیغنی صراحة گوستریلور .

« رشید پاشایه [قورقاق] تعبیری اسناد ایتدیکندن طولای گیزونك روحنی پروتسو
ایدیلور .

« معلوم عالیگزدرکه مکتوم قلش حقیقتلر مصادمات فکریه ایله اظهار ایلر . ایشه
بوده ایله برحقیقتدرکه مکتومدر .

« هرفرد منسوب اولدیغی ملئك اعظم رجائی بیلک ایستدیگی گئی ، اورجاک بتون
حیات گذشته سنده وقوف پیدا ائتك ایست ؛ حسناتی ده قبحاتی ده بیللیدرکه محاکاتی آکا
گوره بنا ایدم بیلون .

« بنده کزده رشیدپاشایی پک بیوك بیلورم . عثمانلی امپراطورلئك محیسی ، خلاصکاری
طانیورم . شمدی به قدر اوقودیغ آئارده عکسنه تصادف ایتدم . اوقوتله رشید پاشانك
بردامی ، بزده بشمامش برحکیم سیاسی اولدیغی اعتقادنده بولنیورم . شناسی گئی ، کال گئی ،
سعدالله گئی بوملئك شاذ اولهرق پشدردیگی اعظم رجاک رشید پاشایی تقدیرلرینه قارشی
ذات عالیگزك مواخذه کز ، همده :

۱ لکن رشید پاشا گئی باشلادیغی ایشك حسن نتیجه به انجرا رینه خادم ایتدیکی
وسائط آلیهینی جهادات گئی حسسز عدا ایدوبده هر درلو فضائی نفسنه حصر ائتك
ایستیانلر آزدر .]

دیه شدله مواخذه کز ، پک شدتلی تناقض حاصل ایدیلور بناء علیه ناجینك :

« برحقیقت قالمسون عالمده اللهم نهان »

عمیسی گئی بزده ذات عالیگزذن رجا ایدرز . ملئك اك بیوك بررجلی ، سیاست عثمانیه ك
بر مرد یکانه سی طانیلق حیثیتله قلوب امتده پک درین حسیات احترامکارانه مظهر اولمش
اولان رشید پاشانك مزایاسی حقنده یوقاریده عرض ایتدیکم شناسی ، کال ، سعدالله گئی
بوملئك فضلا و حکما سنانك تقدیرلریمی ، یوقسه برچوق تدقیقات جدیه نتیجه سی اولقی لازم
کلان مؤخذات علیه لریمی طوغریدر ؟ تنویر حقیقتی حق برستلکگزذن انتظار ایلرم .

باقی . . .

ملاحظه

بیله میز که صاحبی مکتوب رشید پاشا مرحومی انسایتدن خارج بر مخلوق فوق التصور اولوق اوزرمی تحیل وتلقی ایتمک ایستور .

بزم بیلدیگمزه قالیرسه - که یک چوق امثالیله مبرهندر - بر آدم زماننده یک بیوک بر عسکر ، بی همتا بر آمیرال ، بیدانی بر سیاسی اولور ؛ قلیجیله ، دهاسیله ، قلیله مملکتته ، ملتته بیوک بیوک خدمتler ایفا ایدر ؛ الی الابد اونودلماز ، شکر وستایشله یاده شایسته آثار فطانت ودرایت کوستریر . بونکله برابر بر طاقم اغراض نفسانیله ایلده مفظور اوله بیلیر . چونکه ظلوم و جهول صفتلری اوصاف بشر دندر .

رشید پاشانک اوروبالیرجه (خسته آدم) اطلاق ایدیلان بودولته ائک تهلکهلی بر دم بخراننده برؤالساعة تنظیمات ایله شفا ساز اولیشی بر طبیب حاذق سیاسی اولدیغنه دلیلدر . چونکه بومرضک وخامتنی کشف ایدن بالذات رشید پاشادرکه بویولده کی مجاهداتیله بر زمان گندی باشنی بیله تهلکهله آتمشیدی . رشید پاشا ، سلطان محمود ثانیئک اواخر سلطنتی اواننده سفارت مأموریتیله لوندره و یارسده بولندقجه دولت عثمانیهئک بقاسمنه طرفدار یک چوق رجال ایله مناسبت پیدا ایتمش و ائک مهم چاره صلاح و بقا انتظام اداره ایله تأمین حقوق و توزیع عدالت قضیهسی اولدیغنی آنلرک تلقیناتندن اقتباس وتلقی ایدرک متبوع منغمه کراآ عرض ایلش ایدی ، زیرا مصریالی اختیار ایلدیکی مسلك تقلید قوتیله اوروباده بر چوق طرفدار پیدا ایلدیگی کبی ، بالخاصه فرانسهیی قوه الظاهر ایدنمش اولدیغندن بو سایهده سلطنت سنیهئک قدرت ونفوذینه غالبانه رقابت ایدیوردی . ایش بر درجهیه گلش ایدی که مملکتی مصرک تسلط واستیلاسنندن محافظه ایچون استانبوله بر موسقوف اردوسی گنورمک مجبورتی حاصل اولدی . حتی جهان مدینتک هر طرفرده دولت عثمانیهئک موازنه سیاستجه اولان لزوم قطعیسيله برابر

بقاسنده مایوسیتہ دوشن اوروپا عقلاسی سلطنت سنیہ نك الك آز مضرت کوریلہ بیلہ جك صورتہ طاغیدلمسنہ چارملر تحریرسیلہ مشغول اولمقدہ ایدیلر .

ایشته بویله برزمانده - ضیایاشانك تعبیرنجه - رشیدپاشا، حضرنانی کبی امداده یتیشهرک کلخانہ خط هایونیلہ تنظیماتی اعلان و دولت عثمانیہ بی مہلکہ تقسیمدن تخلص ایلدی .

رشید پاشانك بو خدمتی مسلدر . بو بویله اولمقلہ برابر بوذاتك بطانہ احوالنه واقف بولنان ذواتكہ زمانی ادراك ایتمشلردر ، احوال خصوصیه سنی و طینتندہ مستکن اولان اغراض مخصوصه بی دخی لسان تأسفله بیاندن کیرو طورمازلر .

ازجمله ضیا پاشا مرحوم رشیدپاشانك وصاف احوالی اولدینی و نظم ایتدیگی متعدد قصائدیلہ مدحندہ اطرا ایلدیگی حالده ایش محاکمہ افعالنه کلنجه بیان حقیقی دخی وجائب حقکوبیدن عد ایتشدرد .

پاشانك تنظیماتی اعلانه مصروف اولان غیرت و همتی تقدیر صرہ سنده ضیا پاشا خاطر اتندہ مشار الہی شویله وصف ایدر :

« بوذاتك حسنات و سیئاتی حقندہ هر کسك رفکر مخصوصی اولوب بز دخی اول بایدہ اولان مطالعہ مزنی محلندہ تفصیل ایدہ جکیز . فقط بو موقعده شوقدر دیرز، کہ اوروپانك دولت عثمانیہ ایچون ذاہب اولدینی عقیدہ سقیمہ نك تہلکہ سنی هر کسدن اول کورن و رفی اسبابنه تشبث ایدن رشید پاشادر . و اویلہ برعصرده بویله بر حرکتہ تشبث، جہلہ عوامك و حساد و اغیارك تعریضاتی جلب ایلہ ذاتنجه نیچہ مخاطرات ملحوظ ایکن بورالری اصلا دوشمنیوب فائدہ ذاتیہ سنی دولت و ملت اغورینہ فدا ایدن ، یعنی الہی بش سنہ سی شعبانك یکر می التنجی گونی کلخانہ میدانہ قونیلان کرسی بہ جیقوب علاملاء الناس تنظیمات او قویان رشید پاشادر . »

ضیا پاشا بو حقیقی بیطرفانہ اعتراف ایتدکدن صکرہ تنظیماتك علت غائیہ اعلاقی دخی شرح ایدرک آندندہ رشید پاشانك اغراض مخصوصه سنی استخراج و اعلان ایتشدرد کہ بونی ، بیک ایکی یوز الہی بش تاریخندن صکرہ دولتک اوغرا دینی بلیات سیاسیه، دخی تأیید ایدر . چونکہ رشید پاشا صکرہ لری اوغرا شمعغہ مجبور

اولدینی رقبیلرینہ غلبہ ایچون دولت عثمانیہ نك یدتصرفنہ آلدینی حقوق استقلالیه سندن پك چوق فداکارلقدردہ بولمخشدركہ بونلردہ الیوم ایچندن حقیقہ مدیغز مشکلات سیاسیہ نك علل اصلیه وسقیمہ سندن اك مهمملریدر .

ایشته ضیا پاشا بونلری وجه آتی اوزره تعداد وایضاح ایدر :
 « تنظیمات تاریخنه کانجهیه قدر دولت علیه یالگنز بر قانون اوزره اجرای احکام ایدردی که شریعت اسلامیہ در .

« واقعا اجتہاد قبوسنك قباندینی زماندن برو یدی یوز سنہ مرور ایتمکله فقہ شریفك مسائل مفتی بهاسی شمیدیکی عصرك الجا ایشدیکی معاملاته صورت صریحہده کفایت ایتمدیکندن مقتضای عصر اوزره وضع وتأسيس احکامہ شدت احتیاج درکار ایدی . لکن بو احتیاجك قضاسی ایچون دریای بی پایان شریعتدن استفادہ امکانی اللہ ایکن بوچارہ جستجو اولمییوب آندن خارج بر یولده تنظیم قوانین فکر فاسدینہ ذہابدن بیوک خطا اولہماز . ورشید پاشانك مسلم اولان رشد وحصافتی ووضع تنظیماتده کی حسن نیت وجسمانی ایله برابر بوخطادہ کی اشتراک افکاری بر لاطخنہ درکہ صفحه بیضای شهرت وشانی آندن بر زمان قوریتلہماز . زیر ا مشارالیه دولت علیه بولندینی مخاطره دن تخلص عزیمت صادقسی اوزرسہ تنظیماتی حیز وجودہ گتورمکله برابر ، صورت اجرا سنده دردشهرت وداعیہ منفعتلہ ایشدیکی یا کلش حرکت دولتك تاملہ بالطہ اوردی . ومقدما قورقیلان مخاطره . دولتك وجوددن یالگنز بر قطعہ نك زوال وانعدامندن عبارت ایکن آتی بر مدت دہا محافظہ ایچون اتخاذاولتان تدبیرك ایچنہ قاریشان منفعت ذاتیہ فکری جملہ ہیئت بر مخاطره مدہشہیہ دوجار ایلدی . شویله کہ :

« کلخانہ خط هایونی حرف بحرف نظرہ تدقیق وامعاندن کجوریلنہ ایچندہ احکام شرعیہ خارجندہ کلمہ واحده کورلمدیکی واصلاحات دنیلان شیرك مقتضای حکم شرعی اولدینی متن خطده مرہ بعد اخری تصدیق وتبیین اولندینی حالده رشید پاشا ، کویا بونلر ملت ودولت اسلامیہده مقدما ییلغز شیرل ایشده مجرد کندیسى اورویاہ تقلید آیکیدن احداث وایجادہ موفق اولمش وبلکہ احکام شرعیہ

و متعصبین اسلامیه بواجب آنه قارشو ايسه لرده کنديسي درايي حسييله و زور ايله وجوده کتورمش رنگنده ايشي اورويابه قيمتلي صاتمق و کنديني ترکستانک محييسي بيلد يرمک ايستدي . و بوندن اساس دولته بيوک رخنه آچلدي . آنک برنجيسي اوروياليلر احکام شرعيه بي عدالت وانسانيته و ترقيات عصريه مانع و خلاف عدل و حقايت هر فعل و حشيانه نك اجراسنه مساعد بر قانون مضرت نمون اعتقاد ايدرلر ايکن بوز عملري شوسو، اجرا ضمننده تصديق و اعتراف ايدلمش اولدي . و رشيد پاشانک مکتبندن يتيشان وکلا دخی اورويانک بوزهاب فاسديني صحيح ايتمکدن بشقه هرايشده استادلرندن آلدقلى بودرسى ايلرو سوروب کتديلر . ايشته رشيد پاشانک برحسنة سنه مقابل اولان بوسيانى الى الابد توليد مفاسد ايدوب گيده جکدر . « ايکنجيسي : اخلاق مليه نك فسادينه خدمت ايلدي . و بوگونكى کونده دولتمزك هر شعبه اداره سنده نظر يأس و تأسفله کوريلان فناقلرک کافهسى ايشته بو منبعدن تولد ايلدي . چونکه ناس هر حال و کارده يکديگرينه و خصوصيله سرکارده بولنانلره تقليد حرکت ايتمکله وکلا ورجال دولت ييئنده دينسزک موده سنک معتبر اولديغنى کورن اقبال پرستان ، لسان و اطواريني اويوله قوبوب و بو حال توابعه و توابع توابعه و بالتسلسل اصناف واحاده و حتى نسوان و اطفاله قدر سرايت ايدرك عادتا نماز قيليقي ، اوروج طوتمق کي فرايض اسلاميه نك اجراسى نمونه حق و بلاهت و علناً ارتکاب فسق و مناهى نشانه عقل و فطانت عد اولندي . »

ايشته رشيد پاشانک زمانه يتشمش و حتى شخصى برچوق لطف و حمايه سني ده کورمش اولان ضيا بک مشار اليهک افغانه بوضوريله ترجمان اوليور . رشيد پاشاني ، تنظيماتي ، دولتن زياده نفسى قورتارمق ايجون يابدي ديانلر واردر . حتى يوم اعلانک اقشامنده براى تبریک قوناقدن اثبات وجود ايدن خلوصکارندن برى :

[افندمز ، بو متعصب خلق ايجنده على ملاء الناس گرسى به چيقوبده خلقتک فرنکلره تقليد عد ايتدکلرى تنظيماتي اعلاندن نصل قورقادىگنز ، يا معاذالله متعصبيندن برى چيقوبده افندمز سوء قصدده بولنسه ايدى کيم مانع اوله بيليردى ؟]

دیمش ، رشید پاشاده آڭگا (اوت ، آتی بنده دوشندم . فقط بوتهلکینی هرگونکی تهلیکه' ملحوظیه نسبتله برکرمدن عبارت واهون بولدم .) سوزیله مقابله ایتمش و بوتهلکه عادت اوزره فوران غضبیه پادشاهلرک قهر و ستمنه هر آن اوغرامق محقق اوله جغنی آڭلاتمق ایسته مشدر .

رشید پاشا تنظیماتی کرک دولتک ، کرک نفسک سلامتی مقصدیله اعلان ایتمش اولسون . بز نتیجه حاصله سنه باقارز . چونکه دولت بوسایهده بولندینی مخاطره' سیاسیهیی آتلاتمش اولدی .

دولت قورتلدینی حالدده دواتی قورتاران آدمک دخی حیاتجه ملحوظ اولان تهلیکهدن بوصورتله مصون قالمش اولسنی کیسه چوق کورده من . بخصوص بومصونیت یالکیز رشید پاشانک نفسنه منحصر دکلدز . عموم وزرا ووکلا بر آفت مزمنه کبی دایما باشلرنده طولاشان غضب پادشاهیدن قورتیلیوردی . بناء علیه بیوک کوچوک ، مسلم غیر مسلم مملکت خلغنک جمله سی رشید پاشایه منجی نظریله باقغه و حقنده حس شکران پرورده ایتمک مدیوندر .

برده شوراسنی سویله مک ایسترز : تنظیمات خطی بوگونکی تعبیر ایله بر (قانون اساسی) مزینتده دکل ، بلکه اورویا شرطنامه' اساسیلرندن مقتبس بعض قواعد ادارهیی قواعد شرعیهیه توفیق صورتیله تشیددن عبارتدی . بوده اوزمانه کوره جدآ خیرایله توصیفه شایان برمقدمه' آزادی ایدی . حتی رشیدپاشا بو اثرینی ، دوامنی تأمین ایچون اوزمانک ایکی دولت مشروطه سی بولنان انکلتزه وفرانسه نک کفالتنه تودیع ایلمشدر .

رشیدپاشایه بولنه حق قصورلر تأسیسات سیاسیه واجتماعیه نک حامی' حقیقیسی اولمق لازم کلان افکار عمومیهیی تولید چالشمق و وجوده کتیردیکی اثر مهمی ادامه ایچون خلقدده اصول استبداده قارشی (فکر مقاومت) حصولنه خدمت ایدمک مؤسسات علمیهیه همت ایلمک ، مکتبلر ، مدرسه لر یایمق کبی شیلرده کوریلان اهمال ومسامحه سیدر . ایشته بونلره اهمیت ویرمامکله یایدینی شیئی شخصیه قائم اوله جق برحالدده توقیت ایلمش اولدی که (حب نفس) ماده سی بونده ظاهر اولمقدده در .

باخصوص بوحب نفس سائقه سیله کندی برکشیده لری اولان عالی و فؤاد باشالرله
 عادتاً میدان رقابته آتیه جق قدر کوچوکلک کور کوردی . فقط کندی نه نسبتله
 ده کنج و قدرت علیه و تبعیه جه هر صورتله کندی سنک فوقده بولنان بویکی ذاتک
 توحید مقاومت ایتملرینه قارشی عادتاً نفسنده مغلوبیت حس ایتدیکی برزمانده وفاتی
 وقوع بولدی .

صاحب مکتوب بیوک طامش اولان بو ذاتی کوچولمک ایسته دیکمه زه ذاهب
 اولمش . حال بوکه بز بودرلو نفسانیاتی پک طبیعی کورنلردنر . چونکه انسانر .
 آلمانیایی بو کونگی موقع اعتلاسنه اصعاد ایدن پرنس بسمارق . بروقتلر
 (آریم) ای استرقاب ایتمکله عادتاً او صاحب ناموسی وطنه اهانته مهتم گوستره جک قدر
 ردائشکارانه اتیریلرده بولمشدرد . اگر لایسیتی محکمه سی امداده یتشماش اولسه ایدی .
 بوکون (فون آریم) نامی مہینان وطن صرہ سنده ذکر اولنوردی .
 رشید باشایه کلنجه . بسمارق قوت آریمه یاپیدی شینی . بونکده عاکف
 باشایه یاپه بیلدیکی قدر یاپیدیغنی اخطار ایله اکتفا ایدرز .

حس حسد و رقابتده کوچوگی بیوگی تفریق ایتمدیکنه فقره آتیه ایله
 استشهاد ایدرز که مملکت مزده بحق ولی العرفان ارباب شباب اولان کال پاشا مرحومک
 لسانندن ایشتمش ایدک . اوتاریخده کال افندی اولان بو ذات بروقتلر مکتبلر
 ناظری عنوانی حائز بولمشدرد که بونام معارف ناظرلغنی تمثیل ایدیورمش . کال
 افندی ، اوزمانه کوره فوق العاده عداولنه جق برطرز تحصیلی کافل اولمق اوزره
 برنوع (لیس) حکمنده اولان والده مکتبی سلطان عبدالمجیدک والده لری نامنه
 تاسیسه تشبث ایشتمش . هر شینی اتمام اولنهرق رسم کشاد زمانی کلش .
 صدر وقت اولان رشید باشایه مراجعتله دول غریبه ده جاری اولان عاداته توفیقاً
 ذات هایون پادشاهینک بو مؤسسه صرفاتی بالذات کشاد بیورملری تمیسی صرضه
 وساطت ایشتمی استرحام ایش . رشید پاشا ، افندی نک بوظیفی اسعاف ایله برابر
 عرض تذکره سنی ده کندیسنه یازدیرمش ، عرض ایش ، موافقت هایونی استحصا

ایتمش . بورایه قدر رشید پاشانک معامله سی - اسکی تعبیرجه - بنده پرورانه برشکلده
جریان ایدیور .

و قناکه یوم مقرر حلول ایدر ، عبدالمجید خان مرحوم گردونه هایونلرینه
آلدقلمری شهزاده مراد افندی ايله فاطمه سلطانی اللرندن طوته رق مکتبه گیرر .
و مکتب قبوسنده احتراماً ایستاده موقع استقبال اولان وکلا آرسنده کمال افندی به
تقریله بویکی نجل محترمه : « افندیبنک الی اوپکیز . بوندن صکره سزک خواجه کز
افندیدر . » و افندیده : « بونلری دست تربیه کزه تودیع ایدیورم ، دیگر طالبلرله
مساوی طوتمکیزی رجا ایدرم . » اراده سنده بولنور .

ایشته عبدالمجید خان مرحومک بوالثقات معارف پرورانه و شوق آورانه سی .
رشید پاشانک دروننده مکنوز اولان حس حسد ورقابتی تحریک ایتمکله اوکوندن
اعتبار آکمال افندیدن یوزجویرر ، و براز صکره مخدومی ضیا بکک وقوع وفاتندن
طولانی دلخون اولان مشارالیهی ، کویا سیاحتله تعدیل تأثر ایتسی ایچون برلین
سفارتسه مأموریتنی عرض واستحصال ایدر . و بوصورتله نظر بادشاهیدن آیرمش
اولور .

هریادشاهه کوره یک طبیعی اولان بویله الثقات تشویقکارانه هیچ کیمسه نک
استرقابنی موجب اولماق لازم کلیر . حال بوکه رشید پاشا افندی بی هم قیصقائمش ،
همده غیوبت فرزند ايله متأثر و مأیوس بولندی بی برزمانده الم غریبته ده تشییید
تأثرینه سبب اولمشدر .

ابو الضیا

